

ACADEMIA ROMÂNĂ

POLITICA AUSTRIEI FAȚĂ DE UNIRE

I. ÎNAINTE DE CONFERINȚELE DIN PARIS

DE

N. IORGA

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE.

EXTRAS DIN
ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE
Seria II. — Tom. XXXIV.
MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE.

BUCUREȘTI

LIBRĂRIILE SOCEC & Comp., C. SFETEA și LIBRĂRIA NAȚIONALĂ

LEIPZIG

VIENA

OTTO HARRASSOWITZ.

GEROLD & COMP.

1912.

31.830.

Prețul 30 bani.

Analele Societății Academice Române. — Seria I :

Tom. I—XI — Sesiunile anilor 1867—1873.

Analele Academiei Române. — Seria II:

L. B.

Tom. I—X. — Desbaterile și memoriile Academiei în 1879—1888.

Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1878—1888 2.—

Tom. XI—XX. — Desbaterile și memoriile Academiei în 1888—1898.

Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1888—1898 2.—

Tom. XXI.—Desbaterile Academiei în 1898—9 5.—

» *XXI.—Memoriile Secțiunii Istorice* 6.—

» *XXII.—Desbaterile Academiei în 1899—1900* 6.—

» *XXII.—Memoriile Secțiunii Istorice* 3.—

» *XXIII.—Desbaterile Academiei în 1900—1901* 5.—

» *XXIII.—Memoriile Secțiunii Istorice* 4.—

» *XXIV.—Desbaterile Academiei în 1901—2* 6.—

» *XXIV.—Memoriile Secțiunii Istorice* 3.—

» *XXV.—Desbaterile Academiei în 1902—3* 5,50

» *XXVI.—Desbaterile Academiei în 1903—4* 5.—

» *XXVI.—Memoriile Secțiunii Istorice* 5.—

» *XXVII.—Desbaterile Academiei în 1904—5* 8.—

» *XXVII.—Memoriile Secțiunii Istorice* 4.—

Ștefan cel Mare, Mihaiu Viteazul și Mitropolia Ardealului, de *N. Iorga* —40

Românii din Bosnia și Herțegovina în trecut și în prezent, de *Isidor Ieșan* —30

Câteva manuscrise și documente din țară și din străinătate relative la istoria Românilor, de *N. Iorga* —20

Vieța lui Alexandru Vodă Callimachi, Domn al Moldovei, cu prilejul descoperirii testamentului său, de *N. Iorga* —20

Indreptări și întregiri la istoria Românilor după acte descoperite în arhivele săsești. I. Brașovul, de *N. Iorga* —50

Bărbații culți greci și români și profesorii din Academii de Iași și București din epoca zisă fanariotă (1650—1821), de *C. Erbiceanu* —50

Nichifor dascălul, exarh patriarhal, și legăturile lui cu țerile noastre (1580—1599), de *N. Iorga* —20

Datele cronicelor moldovenești asupra anilor de domnie ai lui Alexandru cel Bun, de *Dimitre Onciul* —30

Contribuțiuni la biografiile unora din cronicarii moldoveni, de *I. Tanoviceanu*. (Cu 1 tabelă.) —30

Despre Ungurii și Episcopiile catolice din Moldova, de *Radu Rosetti* —80

Vieța și Domnia lui Barbu Dimitrie Știrbei, Domn al Țerii-Românești (1849—1856). Memoriul I, de *N. Iorga* —30

» *XXVIII.—Desbaterile Academiei în 1905—6* 5.—

» *XXVIII.—Memoriile Secțiunii Istorice* 6.—

Vieța și Domnia lui Barbu Dimitrie Știrbei, Domn al Țerii-Românești (1849—1856). Memoriul II, de *N. Iorga* 1,60

Cronica Bohotinului, de *Radu Rosetti* 1,60

Noțiunea valorii în istorie, de *A. D. Xenopol* —30

Din Nichita Acominatos Honiatul, traducere a părților privitoare la Istoria Asanizilor, cu introducere și index, de *Gheorghe Murnu* 1,20

Note genealogice și biografice despre familiile Buhuș și Rosetti, foști proprietari ai moșiei Bohotinul, de *Radu Rosetti* —40

Câteva manuscrise și documente din țară și străinătate relative la istoria Românilor, de *N. Iorga* —30

Cauzalitatea în succesiune, de *A. D. Xenopol* —50

Originile partidului național în România, de *A. D. Xenopol* —20

» *XXIX.—Desbaterile Academiei în 1906—7* 6.—

» *XXIX.—Memoriile Secțiunii Istorice* 8.—

Cronica Vascanilor (Județul Suceava), de *Radu Rosetti* 1,50

Despre originea și transformările clasei stăpânitoare din Moldova, de *Radu Rosetti* —70

Un boier oltean la Karlsbad în 1796—1797: călătoria lui Barbu Știrbei în apus, de *N. Iorga* —20

Congresul pentru Proprietatea literară și artistică, de *A. D. Xenopol* —20

Câteva fărăme din corespondența lui Alexandru Vodă Ghica, Domn și Caimacam al Țerii-Românești, de *N. Iorga* —20

Congresul sociologic din Londra și organizarea militară a școalelor în România, de *A. D. Xenopol* —30

Despre censura în Moldova. I. Inființarea censurii de guvernul provizor rus și funcționarea ei sub acel regim, 1828—1834, de *Radu Rosetti* —40

— II. Censura sub Mihaiu Sturdza, 1834—1849, de *Radu Rosetti* 1,50

— III. Censura cărților evreești în Moldova sub domniile regulamentare, de *Radu Rosetti* —60

POLITICA AUSTRIEI FAȚĂ DE UNIRE

DE

N. IORGA

Memburu al Academiei Române.

Ședința dela 6 Aprilie 1912.

I.

Inainte de Conferințele din Paris (1).

Pentru Austria chestia conflictului ruso-turc provocat de cererile Francezilor de a creă o situație mai sigură, față de tendințele contropitoare ortodoxe, coreligionarilor lor în Locurile Sfinte, a fost o chestie a influenței și puterii Rusiei asupra elementului creștin în posesiunile europene ale Sultanului, dar mai ales a situației Rusiei la Dunăre, — prin urmare o chestie a Principatelor (2).

Urmărind lucrurile dela 1852 înainte, dela criză, se știe că misiunea contelui de Leiningen la Constantinopole, fulgerătoarea lui somație de a se isprăvi în clipă lupta împotriva Muntenegrului care se află pe pragul peirii, a precedat și, dacă n'a motivat, cel puțin a scuzat poruncitoarea misiune a brutalului Mencicov, care, sub pretextul unei soluții definitive a problemei Locurilor Sfinte, veniă — cu autorizație legitimă sau cu un adaus de interpretații perso-

(1) Acest studiu e menit să aducă în problema Unirii oarecari explicații nouă, — deși fără întrebunțarea de izvoare inedite, Arhivele austriace nefiind accesibile pentru acest timp și intrarea pe teritoriul austriac fiind interzisă autorului —, cu prilejul inaugurării în Iași a celei dintâi statui ridicată lui Alexandru Ioan I-iu Cuza, Domn al României unite.

(2) În 1850 propunea istoricul revoluției grecești, Prokesch-Osten, ca Austria să iea din Turcia Bosnia și Herțegovina, Serbia, Albania, Macedonia, lăsând restul Rusiei; Bamberg, *Geschichte der orientalischen Angelegenheit in Zeitraume des pariser und des berliner Friedens*, în colecția «Oncken», Berlin 1892, pp. 85—6.

nale, ambițioase ca și sufletul lui însuș — să silească pe Abdul-Megid a primi protecția permanentă, recunoscută printr'un act internațional, un tratat sau un *sened*, deci o convenție ca aceea dela Unchiar-Schelesi, a «religiei greco-slave» din Imperiu de către Rusia, «potrivit cu prescripțiile tratatului dela Chiuciuc-Cainargi».

Ar fi o greșeală să se creadă că Austria, care stăpâniă atâtea milioane de Slavi, Austria care aveă la dânsa partea cea mai bună din Sârbi, înțelegeă numai — când îndemnă pe Banul croat Jelacich să atâte pe frații din Balcani (1) — să-și întărească prin aceasta prestigiul față de acești supuși, cari ar fi putut privi cu jind la autonomia națională a fraților lor de dincolo de Dunăre și de Sava, ori că ea ar fi înțeles ca, mântuită în 1848 de ridicarea Croaților lui Jelacich pentru Impărat, să plătească, într'o mișcare de recunoștință, de sigur puțin obișnuită la dânsa, pe sprijinatorii în ceasul cel mai greu al Habsburgilor, apărând la Constantinopol un Stat slav în luptă cu moartea. Nu, motivul de căpetenie al acestui act, de o îndrăzneală cu care cancelariile vieneze nu erau deprinse, — căci se merse până la pregătirea unei năvăliri a lui Jelacich în Bosnia și Muntenegru (2), — trebuie căutat aiurea.

În zilele grele ale Revoluției, tânărul Impărat Francisc-Iosif fusese silit, dacă nu voiă să recunoască pe președintele de Republică maghiară Kossuth Lajos, să ceară, cu desperare, ajutorul izbăvitor al Rușilor, cari se aflau în Principate de pe urma izgonirii din București a lui Bibescu și a constituirii aici a unei Republice de studenți. După ce primejdia cea mare fusese înlăturată, această veche și mare Putere împărătească a Apusului nu puteă să vadă decât cu cea mai mare gelozie — după două sute de ani și mai bine de planuri privitoare la Dunărea austriacă, — pe rivalii așezați în cele două Capitale românești și pregătiți pentru o lungă ocupație, aproape fără termin — fiind vorba numai de «turburări» și

(1) «Die Kaiserliche Regierung nicht die Absicht habe, sich der Bewegung hemmend und feindselig entgegenzustellen, sondern dass sie vielmehr geneigt sei, der christlichen Bevölkerung unter türkischer Oberherrschaft, mit Vermeidung jeder Ostentation, jene billige Unterstützung angedeihen zu lassen, durch die unsere freundnachbarlichen Beziehungen mit der Pforte geradezu nicht verletzt werden, und die geeignet sind, unsere Einflüsse auf die angrenzenden Provinzen zu befestigen und zu erhöhen»; Grüne către Jelacich, 7 Ianuarie 1853, în Adolf Beer, *Die orientalische Politik Oesterreichs seit 1774*, Praga-Leipzig 1883, pp. 436-7. — Cartea mi-a fost semnalată și comunicată de d-l G. Bogdan-Duică. — Insemnările lui Tegetthoff, *Aus Tegetthoffs Nachlass*, ed. Beer, nu mi-au fost la îndemână.

(2) Beer, *l. c.*, p. 441 și urm.

«încetarea turburărilor» —, după ce printr'o nouă convenție, cea dela Balta-Liman situația «Hospodarilor» eră înjosită și scăzută. Plecarea oștilor Țarului, în urma străduințelor turcești mai ales, a trebuit să fie primită la Viena mai mult chiar decât la Constantinopol cu un suspin de ușurare.

Dar și după aceasta, în acest Sud-Ost european, bun pentru viitoare protectorate și împărțiri de popoare, în care puteau sbură cândvă biruitori și vulturul apusean al Habsburgilor ca și cel răsăritean al Țarilor, gonind pe bietul vultan jumulit al Osmanilor, situația morală a Austriei eră cu mult inferioară celei pe care după 1848 o câștigase Rusia și pe care Nicolae I-iu credeă să o poată întări tot mai mult, după plac, mergând, dacă i-ar fi dat în minte, și până la sfâșiarea întregului trup turcesc, din care ar fi aruncat ce ar fi vrut și cui ar fi vrut. Această inferioritate patentă, de care suferiă mândria diplomației austriace, trebuia înlăturată cât mai curând și prin orice mijloace. Și ce putea dovedi mai bine că un spirit nou de putere și îndrăzneală s'a format și domină în Austria decât biruitoarea intervenție în chestia Muntenegrului, care, *in sine*, n'avea nici o însemnătate pentru interesele de linia întâi ale monarhiei decât doar întru cât se cerea dela Turci a părăsi Klek și Sutorina, pe coasta Dalmației, și se prevedeau condiții mai bune și pentru creștinii din Bosnia, o viitoare pradă?

Peste câteva săptămâni însă Mencicov își făcea intrarea în Constantinopol și aparatul războinic cu totul rar de care eră încunjurat, atitudinea lui de aducător al unor ordine pe cari «omul bolnav» trebuia să le primească neapărat sau să se coboare în groapa ce-i eră de mult săpată, puneau cu totul în umbră recentul succes, fără urmări practice, al lui Leiningen. Austria nu putea să rămâie nepăsătoare la această redeschidere a concurenței diplomatice, și aceasta cu atât mai puțin, cu cât la capătul amenințărilor trimisului rus eră ocuparea Principatelor, cari, măcar data aceasta, nu trebuiau scăpate din mână.

La sfârșitul lui Martie, Mencicov își descoperise jocul, propunând convenția de ocrotire a ortodocșilor, în schimbul căreia Țarul eră gata să asigure existența Imperiului otoman cu o mare și puternică armată(1). Ca și Franța și Anglia, ca și Prusia, Austria luă imediat poziție împotriva acestui plan care i-ar fi închis porțile ori-

(1) Iorga, *Geschichte des osmanischen Reiches*, V, capitolul respectiv.

cărei intervenții în provinciile Sultanului, — lăsând pe ortodocși Rusiei și pe catolici Franciei (1). Dorința lui cea nouă nu trebuia să și-o îndeplinească Țarul, dar nici un războiu nu-l voia conducătorul de atunci al monarhiei austriace, de Buol-Schauenstein.

În adevăr, războiul ar fi început cu ocuparea Principatelor «ca garanție» și se știa în Viena cât de ușor intră Rușii în acest pământ al Făgăduinței și cât de greu iese. Și nu se știa dacă năvălitorii, urmând războiul, s'ar fi mulțumit cu atâta: din partea Angliei se atrăsese atenția lui Buol asupra faptului că urmarea unui atac peste Dunăre ar fi «o răscoală probabilă a populației creștine, nu în favoarea Rusiei, nici pentru a susține pe Sultan, ci pentru a cuceri propria lor independență», adăogându-se «că nu mai e nevoie a se spune că *o astfel de revoltă n'ar întârziă să se întindă asupra provinciilor dunărene ale Austriei*» (2). La o mare nevoie în adevăr, această Putere, care «privia menținerea neatârării și integrității Turciei ca de importanța cea mai esențială pentru interesele Austriei» (3), era gata să meargă până la un războiu, merit să smulgă prada din gura lupului, fiind sigură că într'o asemenea luptă n'ar fi singură. Cancelarul Vienei declară limpede, în convorbiri particulare, că «n'ar lua față de Rusia îndatorirea în scris că nu i se va împotrivi cu armele în mână», și anume «pentru a sprijini autoritatea și neatârarea Sultanului» (4).

Dar tocmai pentru a nu fi silit la un asemenea războiu, unit cu cele mai grele primejdii și, din punctul de vedere al constituirii naționale și religioase a monarhiei, plin de cele mai mari riscuri, Cabinetul imperial nu voia să lase ca lucrurile să ajungă prea departe. Aceasta o înțelegeau și celelalte Puteri, și de aceea, Franța neavând deocamdată gândul unui conflict european, prin care să se impuie primatul politic al lui Napoleon al III-lea, iar Anglia întrebuițând

(1) Forcade, *Histoire des causes de la guerre d'Orient, d'après des documents français et anglais* (după «Correspondence respecting the rights and privileges of the latin and greek Churches in Turkey» (pe care regret că n'o pot întrebuița în original), Paris 185, p. 114.

(2) «La conséquence probable serait un soulèvement général de la population chrétienne, non point en faveur de la Russie, ni pour soutenir le Sultan, mais pour conquérir sa propre indépendance. Il est superflu de dire qu'une telle révolte ne tarderait pas à s'étendre aux provinces danubiennes de l'Autriche»; Clarendon către Westmoreland, în Forcade, *o. c.*, p. 130.

(3) *Ibid.*, p. 132.

(4) *Ibid.*

multă vreme toate calculele unei diplomații dibace și experiențe pentru a înlătura ciocnirile armate, — ochii lor se opriră dela început asupra Austriei ca mediatoare (1).

În această calitate, îndată recunoscută, ea făcù tot ce erà omește prin puțință ca să păstreze pacea, ca să ție adecă dincolo de Prut oștile împărătești de multă vreme îngrămădite amenințator la graniță. Când se vorbi de o conferință europeană care să se ocupe de cererile Rusiei, Buol fu împotrivă: ea ar fi prematură și ar părea că voește să dicteze Rusiei. «Înțelegerea directă», *l'arrangement direct*, aceasta erà în primăvara anului 1853 soluția dorită în Viena (2). Sub cuvânt că iea parte ca oaspete la manevrele rusești, generalul Gyulay merse la Petersburg pentru a vorbi și despre neoportunitatea ocupației Principatelor (3).

Când Rusia născoci așa numitul «plan Bourqueney», după numele ambasadorului francez la Viena, căruia el i se atribuiă, plan care consistă în primirea de Poartă a notei lui Mencicov, dar în prezentarea ei — căci plenipotențiarul plecase acuma, după... ultimul ultimatum — printr'un ambasador extraordinar otoman în Petersburg chiar, cu care prilej Țarul ar fi făcut declarații asigurătoare pentru Sultan (4), — Austria lucră pentru aducerea lui la îndeplinire. Se arată gata să intervie pe lângă Nicolae I-iu pentru ca acesta să facă o primire bună Trimisului (5).

Înainte de a declară, la 16 Iulie, că primește propunerea (6), stăpânitorul rusesc luase, într'o clipă de mânie nerăbdătoare, — se pare că în ziua chiar când Gyulay îi dădù scrisoarea (7) de îndemn spre pace a Împăratului-Rege, — o mare hotărîre: poruncise trecerea Prutului de ostașii săi. În Constantinopol, această măsură de provocatoare violență trezi o adâncă durere și la mulți dintre conducătorii Imperiului o firească patimă de răsbunare: și acuma însă diplomația lui Buol nădăjduiă să împiedece deschiderea ostilităților.

(1) *Ibid.*, p. 130.

(2) *Ibid.*, p. 133.

(3) *Ibid.*, p. 134.

(4) *Ibid.*, p. 135 și urm.

(5) *Ibid.*, p. 137; Sturdza, *Acte și documente*, II, p. 135 și urm.; Beer, l. c. 2 p. 442 și urm. Ambasadorul rusesc la Viena, Mayendorf, erà cumnatul lui Buol (*ibid.*, p. 450).

(6) *Ibid.*; Forcade, l. c., p. 148.

(7) Beer, l. c., p. 450.

Și izbuti în adevăr, cu atât mai mult cu cât Țarul însuș, mulțămît cu pedeapsa ce dăduse încetinelii și cerbicii turcești, nu voia să meargă mai departe (1). Plenul ambasadorilor din Constantinopol, în care glasul hotărîtor îl avea cel mai experimentat și mai energic, Stratford Canning de Radclife, reprezentantul Angliei în timpul crizei grecești, care se întorcea acum ca ireductibil dușman al politicii de insinuare și smulgere a Țarului, ajungea la nota din 23 Iulie, prin care Poarta, care protestă totuș împotriva călcării hotarului, dar într'un ton așa de blând, înfățișă o nouă redacțiune a notei pentru Locurile Sfinte, pe care Austria eră rugată s'o transmită la Petersburg, unde ar fi susținut-o împreună ambasadorii de acolo (2).

Dar, la data când actul ajunsese în mîna reprezentantului Turciei în Viena, de mai multe zile lucră aici chiar o conferință de ambasadori pe care, în calitatea sa de mediator acuma recunoscut, o chemase Buol însuș, și acesta, pe lângă alte motive, știa poate că von Bruck, noul reprezentant al Impăratului pe lângă Poartă, e încredințat că, în conflictul ce se deschisese, Rușii, cari cer numai dreptul lor reieșind din tratate, au toată dreptatea (3). În aceastălaltă conferință, cancelarul austriac propusese a se primi nota otomană către Rusia în redacțiunea franceză, adăogându-se însă, între altele, și mențiunea expresă că Poarta va «fi credincioasă *literei și spiritului* stipulațiilor din tratatele dela Cainargi și Adrianopol privitoare la protecția cultului *creștin* (4)». Aდაუსul fu modificat în sensul că Poarta va *rămînea* credincioasă, dar propunerea lui de Austria arată cât de grăbită eră această Putere să primească orice ar fi zăbovit o hotărîre răsboinică, înaintea căreia se opriă cu frică. E ușor de înțeles deci că, la sosirea proiectului de notă din Constantinopol, el fu respins, între altele și pentru aceea că eră alăturat la o protestație, de care Rusia se putea formaliză (5).

Nota vieneză, încheiată la sfârșitul lunii, fu comunicată Sultanelui printr'un curier anume, care ducea și o scrisoare autografă a Impăratului Francisc-Iosif. Austria avuse bucuria să o vadă pri-

(1) Bamberg, *l. c.*, p. 74.

(2) Forcade, *l. c.*, pp. 156—7.

(3) *Memoiren des Baron Bruck*, Leipzig 1877; asupra autenticității acestei colecții de articole de ziar editată de Isidor Heller, v. Beer, *l. c.*, p. 446, nota.

(4) Forcade, p. 150: «*fidèle à la lettre et à l'esprit des stipulations des traités de Kaïnargi et Andrinople, relatives à la protection du culte chrétien*».

(5) *Ibid.*, p. 158.

mită de Rusia la 3 August, dar în Constantinopol sfatul de împotrivire cu orice preț, speranțele de ajutor din Apus, date, se pare, în adevăr, de Stratford Canning (1), care oficial părea că sprijină totuș acțiunea colegilor săi, biruiră. Marele Vizir Reșid, reformatorul Imperiului, care introdusese, odată cu forme occidentale, și noțiuni nouă de patriotism și demnitate, curente în Occident, ceru schimbări, pe cari Rusia, îmbătăită de puterea sa, de grija tuturorora de a-i cere să fie mărinimoasă și să cruțe pacea Europei, nu le primi și, după declarațiile ei din August, așa de mândre și de hotăritoare, nu le *putea* primi. Totuș Buol, foarte jignit de refuzul ce întâlnise la Constantinopol, stărui și mai departe în sensul păcii, dând instrucții la Petersburg pentru sprijinirea modificărilor turcești, cari n'ar fi de o mare însemnătate (2).

Răspunsul fu afirmarea, de Nesselrode, în forma cea mai neîndolnică, a acelor pretenții rusești neadmisibile, pe cari diplomația europeană se silise până acuma a le mască, socotind că în acelaș timp le și distruge (3). Mai târziu, în pledoaria sa «*Étude diplomatique*», generalul rus Jomini(4) a pretins că acest act eră o simplă informație către Țar, pe care Cabinetele nu trebuiau s'o afle: cu aceasta credem că jocul Rusiei nu poate fi scuzat din punctul de vedere al moralității politice, întru cât cel puțin cerințele ei sunt astăzi în de obște recunoscute: pentru a nu avea și alt războiu decât acela cu Turcia, ea se arătă gata să primească nota din Viena, dar își rezervă interpretarea ei în sensul cel mai vădit contrariu intențiilor cu cari ea fusese redactată și scopului căruia autorii ei voiau s'o facă a servi (5).

«Inserarea cererilor lui Mencicov în nota din Viena» (6), acesta e sensul explicațiilor lui Nesselrode; ele erau menite să afirme o biruință și serviră ca să înceapă o înfrângere.

Austria căută și în acest ultim moment un mijloc de împăcare. Țarul fu poftit de tânărul Impărat la manevrele din Olmütz și avu

(1) V. Kinglake, *Histoire de la guerre de Crimée*, I, traducere Théodore Karcher; după aceleași hârtii engleze.

(2) Forcade, *l. c.*, p. 172.

(3) Nota, în Ubicini, *La question d'Orient* și în Forcade, p. 184; Jasmund, *Aktenstücke* și aiurea.

(4) I., p. 226. Cf. discuția în Bamberg, *l. c.*, pp. 77—8.

(5) V. excelentele reflecții din Forcade, pp. 196—200.

(6) *Ibid.*, p. 203.

astfel prilejul să explice, în cele trei zile ce petrecu pe pământ austriac, 26—9 Septemvrie, că, orice s'ar întâmplă, nu va trece dincolo de granița Dunărei (1), pe care ambasadorul său la Viena îl sfătuiseră chiar a o părăsi cât mai curând (2). Buol ca și Nesselrode erau de față, și acesta din urmă arată încă odată că forma turcească a notei nu se poate primi cu nici un preț. Atunci ministrul austriac propuse liniștirea Porții printr'o declarație europeană, anexată la nota din Viena, declarație care s'ar fi răzimat explicit pe «asigurările pozitive pe cari Cabinetul din Petersburg le-a dat cu privire la intențiile ce însuflețesc pe Măria Sa Impăratul Rusiei când cere o garanție generală a imunităților religioase acordate de Sultani Bisericii grecești în Impărăția lor» (3). Neapărat că Puterile apusene găsiră acest demers «nefolositor» și «neonest» (4).

După plecarea lui Nicolae I-ii, Francisc-Iosif și regele Prusiei merse să-l caute la Varșovia, unde petrecură împreună la 3 Octomvrie, apoi Țarul apărură, la 7, în Berlin. Iși închipuiau astfel cei doi Suverani germani că aici trebuie căutată soluția conflictului. De fapt ea se găsiă acum întreagă la Constantinopol, de unde veni chiar în acele zile, după ce o ultimă stăruință comună a ambasadorilor pentru simpla primire a notei din Viena fusese răspinsă, declarația de război din 26 Septemvrie, care se înfățișă ca actul de supremă demnitate și de civică hotărîre — nu de trufie și desperare, cum scriă dușmănește Bruck (5) — al unei națiuni întregi. La 4 Octomvrie Gorceacov, comandantul trupelor rusești în Principate, fu somat să se retragă până la 24 ale lunii (6).

Von Bruck căutase să ascundă vestea refuzului Rusiei, pe care o aveă încă dela 18 ale lunii și care fu cunoscută numai peste trei zile (7). Și mai departe el rămase cel mai stăruitor dintre sfătuitoarii păcii la Constantinopol, unde vestea distrugerii flotei turcești la Sinope ațâțase toate spiritele. În acelaș timp negocierile cari duseră la afirmarea, prin protocolul din 5 Decemvrie 1853, a necesității europene

(1) Jasmund, I, p. 179.

(2) Beer, *l. c.*, pp. 453-4.

(3) Și în Forcade, p. 212 și urm.

(4) *Ibid.*, p. 218; Beer, *l. c.*, pp. 455.

(5) *Ibid.*, p. 456.

(6) Nesselrode făgăduise lui Hamilton Seymour, ambasadorul englez la Petersburg, în August, «că le va da înapoi în mai bună stare de cum le găsiseră»; Forcade, *l. c.*, p. 225. Nu e locul aici să arătăm de ce natură apăsătoare și jăfuitoare fuseseră măsurile luate de prințul Gorceacov.

(7) Bamberg, *l. c.*, p. 29.

ca integritatea teritorială a Imperiului otoman să nu fie atinsă—la 13 Ianuarie 1854 se propuse Rusiei să «reînceapă negocierile pe această bază» (1)—urmau la Viena, unde se credea că Țarul *nu vrea* Principatele și i se propuneau *negocieri pentru aceasta la București* (2), și hotărîrea diplomatică a conflictului se părea că va urma, dacă nu supt înrâurirea, măcar supt prezența Austriei. Contelui Orlov, care veni la Viena în Ianuarie-Februarie, nu i se cerea de Impărat decât atâta și *părăsirea Principatelor îndată după împăcare* (3); și el veni cu propunerea unei neutralități armate a întregii Germanii, — din care însă numai Bavaria se declarase gata să urmeze pe Impărat (4), — în folosul Rusiei! Bucuros s'ar fi învoit Rusia la ocupația austriacă în Serbia, Bosnia și Herțegovina, pe cari însă unii le socotiau o parte prea săracă față de aceea pe care Țarul și-o luase, fără învoirea și binecuvântarea nimărui, la Dunăre (5). Impăratul Francisc-Iosef refuză să împartă cu Nicolae I-iu un protectorat de harță asupra Slavilor scăpați de stăpânirea turcească (6).

«Preliminarele» de pace rușești, cari făceau să atârne evacuarea Principatelor de încheierea unui tratat formal cu Poarta pentru protecțiunea ortodocșilor și de plecarea corăbiilor Angliei și Franciei din Bosfor, aduseră încetarea negocierilor la 7 Martie (7). În acelaș timp Puterile Apusului somau, la 14, pe Ruși să se retragă peste Prut, cel mai târziu până la sfârșitul lui Aprilie, după ce o întâie somație, din 28 Februarie, nu folosise. La 9 ale acestei luni, Aprilie, se încheiă, tot în Viena, de Anglia și Franța, de Austria și Prusia — unite îndată prin tratatul din 20 — protocolul care prevede, pe lângă condițiile cunoscute, și aceea a ieșirii Rușilor din Principate (8). Pe atunci în Sfatul generalilor dela Petersburg se vorbiă serios de proiectul lui Paschievici, sprijinit și de Jomini, de a declara războiu

(1) *Ibid.*, p. 82; Forcade, pp. 223—4.

(2) Beer, *l. c.*, p. 459.

(3) Bamberg, *l. c.*, p. 86.

(4) Beer, *l. c.*, p. 457 și urm.

(5) *Ibid.*, p. 460 și urm. (după un Memoriu din «Mitteilungen des K. K. Kriegsarchivs», I.)

(6) *Ibid.*, p. 464 și urm. — Pentru gelozia Austriei față de uneltirile rușești în Serbia, și împotriva prințului filo-austriac Alexandru Caragheorghevici, *ibid.*, pp. 466-7.

(7) Forcade, *l. c.* pp. 230—1; Iorga, *Gesch. des osm. Reiches*, *l. c.*

(8) Prusia căută să zăbovească prin misiunea generalului de Alvensleben în Viena; Bamberg, *l. c.* p. 94; Beer, *l. c.*, p. 480 și urm.

Austriei, îndărătnică în răspingerea binelui, și de a o desface în folosul elementelor slave cuprinse în ea (1).

Strângând trupele sale în Ardeal și în Banat, — 60.000 de oameni în total — Austria se gândia cu totul la altceva decât la puțința mersului biruitor al Rusiei *peste* Viena. În proiectul de schimbare a hărții Europei datorit lui Napoleon al III-lea, i se atribuiă Principatele în schimbul Italiei austriace. În acela pe care-l elaboră în 1854 Bunsen, Trimes al Prusiei la Londra, ea ar fi făcut acelaș sacrificiu în Vest pentru a căpăta în Răsărit, nu numai țerile dunărene cum erau atunci, dar și Basarabia și toată linia până în Crimă, cari trebuiau smulse Rusiei cu desăvârșire zdrobite (2).

Războiul Puterilor apusene cu Rusia începuse odată cu gloria rezistenței Turcilor în Silistra, și el eră să îngăduie Austriei a-și pronunța tendințele.

Biruința Rușilor, după exemplele din 1828, părea sigură: cine ar fi crezut că nizamii lui Abdul-Megid pot să răspingă oștile împărătești de atâtea ori biruitoare asupra marelui avânt războinic, asupra cerbiciei neînfrante a Ienicerilor fanatici? Pentru Francezi și Englezi — cari se grăbiră deci a-și trimete inginerii, consilierii militari, instructorii, la Dunăre —, succesele otomane la Silistra, Oltenița și Calafat fură o uimire. Cu atât mai vartos pentru Austriaci, a căror uimire aveă însă, din alt punct de vedere decât al Apusenilor, o notă de bucurie cu mult mai pronunțată.

La început fusese frica unei ocupații statornice a Principatelor de Rusia, și Rusia răspunsese la vădirea acestor temeri prin planul cutezător de a se căută la Viena drumul spre Constantinopol. Acuma, când se vedeă bine că Nicolae I-iu pornise prea curând, prea deschis și prea sigur, când Puterile apusene se declarau tot mai energic împotriva ambițiilor bizantine ale Țarului și pentru integritatea, garantată de Europa, a slabei împărății turcești, cercurile conducătoare în Viena începură a se gândi cu neplăcere la o luptă purtată între acele Puteri și Rusia aici, în valea Dunării-de-jos. Neplăcută, pentrucă Rușii trebuiau să rămâie, pentrucă puteau să învingă, pentrucă, în orice caz, lângă granița austriacă s'ar fi pe-

(1) Beer, *l. c.*, pp. 469-70 și Bamberg, pp. 87-8, după Sandhurst și Jomini însuș, *l. c.*, II, pp. 152-3.

(2) *Josias Freiherr von Bunsen*, ed. Nypold, Leipzig 1871, III, pp. 337-43. Atenția asupra proiectului a fost atrasă întâiu de Bamberg, *l. c.*, pp. 90-2.

trecut ciocnirea cea strașnică între cele două lumi vrăjmașe, cari își disputau tutela Orientului în decădere.

Pentru a împiedeca toate acestea, eră un singur mijloc: *înlocuirea Rușilor în Țara-Românească și în Moldova*, cu toate marile urmări pe cari această descălecare cuceritoare, în pașnice forme ipocrite de rafinată diplomație, putea să le aibă.

Încă dela 3 Iunie, în clipa cea mai grea pentru Rusia, a cărei oaste stătea oprită rușinos la Silistra, pe când coaliția europeană se formă împotriva ei, Buol făcea apel la sentimentele de mărinimie ale Țarului pentru a-l izgoni din Principate, de altfel numai în vederea înlăturării unei stări de lucruri așa de amenințătoare pentru toate pozițiile și pantru toate interesele (1). Se relevă pagubele aduse prin ocupație intereselor austriace, «cari supt multe raporturi se confundă cu cele ale Germaniei», — și anume prin navigația cu abur pe Dunăre, condusă de Erikson —, «supt raportul politic, comercial și industrial» — să nu uităm că în curând cerealele pentru Dalmația se trimeteau pe la gurile Dunării (2). Se anexă copia protocolului de solidaritate cu Puterile Apusului, pe cari Buol le privia ca fiind acuma în războiu cu Rusia și numai din vina Rusiei, și se cerea hotărît prietenei, ocrotitoarei de până acum, să nu-și întindă în aceste părți cercul de operațiuni și, în acelaș sens cu dorința Angliei și Franciei, să hotărească termenul în care Principatele vor fi părăsite. Ca o amenințare sunau la sfârșit cuvintele: «Impăratul Nicolae fără îndoială vrea pacea. El va aviză prin urmare la mijloacele ce trebuie pentru a face să înceteze o stare de lucruri care tinde zilnic a deveni pentru Austria și Germania un nesecat izvor de calamități. El nu va voi, printr'o durată nelimitată a acestei ocupații, sau legând evacuarea de condiții a căror îndeplinire ar fi neatârnată de voința noastră, să impuie Impăratului Francisc-Iosif datoria imperioasă de a aviză el însuș la mijloacele potrivite pentru a apăra interesele pe cari situația actuală le compromite așa de greu» (3). După întvederea dela Teschen, Prusia, cu toate silințele lui Budberg și ducelui de Mecklenburg, cari veniseră

(1) «S'adresser une fois encore aux sentiments magnanimes de l'Empereur Nicolas, en l'invitant à peser l'urgente nécessité d'aviser à un moyen de mettre un terme à un état de choses si menaçant pour toutes les positions et pour tous les intérêts»; Testa, *Traités*, IV², p. 124; Sturdza, II, pp. 452-3.

(2) Iorga, *Correspondența lui Știrbei-Vodă*, p. 160, no. LI.

(3) *L. c.*

la Berlin pentru a stăruii în sensul rusesc, vorbiă tocmai în acelaș fel la Petersburg (1), și ea apără contra Rusiei «Dunărea germană». Dacă Țarul ar trece Balcanii sau *ar anexa Principatele*, Prusia eră datoare, după tratatul din 20 Aprile, să lupte alături cu Austria împotriva acestui mare călcător de drepturi. În acest sens se făcuseră la sfârșitul lui Maiu declarații din amândouă părțile înaintea Dietei germane (2).

Somația austriacă eră să rămâie probabil neascultată, și deci diplomația austriacă se grăbise a «aviză», înainte chiar de jumătatea lui Iunie, pentru ca trupele anglo-franceze, sosite acum la Galipoli și la Constantinopol chiar, să nu fie aduse a căută în Principate baza lor de operații. La 14 Iunie se încheiă la Boiagi-Chioiu convenția austro-turcă pentru scoaterea din Principate a «armatei străine» (3) și Austria se declară gata să întrebuițeze pentru aceasta și mijloace armate, lucrând în înțelegere cu Omer-Pașa, comandantul suprem turcesc în aceste părți, dar cu totul independent de dânsul. Se luă îndatorirea restabilirii «ordinei legale», potrivit cu tratatele, la noi, deci întoarcerea administrației «locale», care însă nu se va putea amesteca nici când în rosturile militare ale ocupanților (4).

La mijlocul lui Iulie, supt pretextul unor mișcări strategice, invocate ca să acopere o retragere umilitoare, Rusia începeă a-și trece soldații peste Prut. Cercurile militare austriece negocieră întâiu, mai mult sau mai puțin serios, un atac asupra lor împreună cu Francezii și Englezii cari ar fi trecut pe la Silistra, ba chiar împreună cu Turcii, cărora li se deschideă în acest plan linia de operații Buzău-Focșani,—dar acum, încă dela 10 August, se luase de aliați hotărîrea atacului puterii rusești în Crimăa (5). Peste câteva săptămâni —, la 14 August, terminul de 12 Iulie fusese părăsit din cauza împotrivirii Prusiei (6),—Austriacii, supt conducerea lui Hess, negociatorul fericit al tratatului cu Prusia și a contelui Coronini, feldmareșal-locotenent, comandantul din Banat, treceau

(1) Sturdza, *I. c.*, pp. 456—7. Cf. Beer, *I. c.*, p. 471 și urm.

(2) *Ibid.*, p. 477.

(3) Fusese vorba și de ocupația austriacă la Scutari, la Arta ori Prevesa; *ibid.*, pp. 485-6 și p. 485, nota 1.

(4) Sturdza, *II, I. c.*, pp. 459—60.

(5) Beer, *I. c.*, pp. 490-1.

(6) *Ibid.*, p. 487 și urm.

granița și luau în stăpânire amândouă Principatele. întâiu sosi la Iași, pentru a pregăti cartierele, generalul Blumenkron din Cernăuți, apoi, prin patru locuri, Cornul-Luncii din Suceava și Mihăilenii, pe de o parte, pentru corpul din Bucovina, și Tulgheșul și Grozeștii, pe de alta, pentru corpul din Ardeal, întreaga armată de ocupație își făcù intrarea dela 6 la 25 Septemvrie st. v. Și ultimul cronicar moldovean Manolachi Drăghici, dintre aceia pe cari ivirea acestorlalți liberatori nu-i jigniă în speranțe de viitor, amintește că «de șaptezeci de ani Austrienii n'au călcat pământul Moldovei» (1). Baronul de Hess pătrunse în Iași cu 10.000 de oameni și fu găzduit în casele lui Roznovanu din fața Mitropoliei, primind în «Ulița Mare» defilarea tuturor trupelor: «călare din mijlocul ogrăzii, și muzicele fiecărui regiment se așezau în frunte, după intrarea lui la rând, pe lângă dughenile Mitropoliei, în fața ghegeneralului» (2). Boierilor primiți în saloanele sale le făgădui «disciplină și siguranță», cum se cuprindeă, de altminterea, și în tratatul cu Poarta. Ceremonii analoge făcù și Coronini la București.

În București cei 12.000 de Austrieci, infanterie ungurească, italiană, croată, un batalion de vânători, un regiment de lănceri poloni din Galiția, o baterie de artilerie, un «echipagiu» de pontonieri, intrară pe la Șosea și prin Podu-Mogoșoaii, Miercuri, la 6 Septemvrie st. n. spre amiazi. Turcii îi așteptau pentru a le face onorurile, Omer-Pașa având lângă dânsul pe Constantin Cantacuzino și alți boieri —, fostul dezertor croat din oastea Impăratului fiind tratat cu acest prilej așa cum se cuveniă față de mareșalul lui Abdul-Megid. Entuziasmul popular lipsi cu totul, ba chiar și simpla prietenie. Un călător francez, destul de nepărtinitor de altminterea, Jouve, o și spune: «Mulțimea ce alergase din toate părțile orașului umpleă lăturile și trotoarele acestei largi căi de comunicație (Podul Mogoșoaii); toate fereștile prăvăliilor și ale curților boierești erau pline de femei din popor și de doamne în toalete elegante. Pretutindeni observam o vie curiozitate, așteptarea unei priveliști interesante și o indiferență destul de veselă, — dar nimic mai mult. Mergeam tot în fruntea coloanei; nicăiri n'am văzut cel mai mic semn de entuziasm, măcar de bunăvoință reală. Doar câțiva Români, după obi-

(1) *Istoria Moldovei*, II, p. 246.

(2) *Ibid.*, p. 247.

ceiul lor cam slugarnic, de salutau cu umilință pe generali, ba până și chiar pe simplii căpitani (1)».

Derviș Pașa, comisar al Porții, veni ca să comunice boierilor rostul acestor impunători oaspeți și el vestiă și apropiata întoarcere a Domnilor, toate după convenția dela Boiagi-Chioiu. Ghica sosi prin Galați; Știrbei, pe care chemarea îl găsisse bolnav la Baden-Baden, tot pe apă pe la Giurgiu. Pentru a se arăta însă că Suveran rămâne Sultanul, Derviș Pașa nu se clinti din București, unde am văzut că Omer intrase înaintea Austrieilor (2).

Cei doi Domni erau de fapt numai șefii administrativi. Când Știrbei voi să crească numărul oștirii muntene, cerând de altminteri toate îndrumările dela Coronini, ce se află atunci la Iași, el primi o scrisoare de o rezervă rece, prin care se simte însă iritația împotriva aceluia care îndrăznise a-și închipi cât de puțin că e la dânsul acasă, și Vodă se grăbi să-i explice că eră vorba numai de crearea unor cadre de rezervă și că, de altminteri, idea trebuia să se prefacă într'un proiect de lege și să treacă prin Divanul obștesc (3). Grăniceri austriaci fură adauși la cei români, și se opriră Cărmuirile românești de a hotări cu privire la carantine (4). Totuș mai târziu, în 1856, se dădură arme austriace pentru miliția munteană (5). I se cerea lui Vodă să împiedece comunicarea întâmplătoarelor excese către Pașii Omer și Derviș, bucuroși, în gelozia lor, să le noteze, ci să facă a i se aduce la cu-

(1) «La population accourue de tous les quartiers de la ville remplissait les bas-côtés et les trottoirs de cette large voie de communication, toutes les fenêtres des échoppes et les hôtels de boyards étaient occupées par les femmes du peuple et par des dames en toilettes élégantes. Partout je remarquais une vive curiosité, l'attente d'un spectacle intéressant, une indifférence assez joviale et rien de plus. J'ai suivi constamment la tête dela colonne; nulle part je n'ai aperçu le moindre symptôme d'enthousiasme ou même de bienveillance réelle. Seulement quelques Valaques, suivant leur habitude un peu servile, saluaient humblement les généraux et jusqu'aux simples capitaines»; *Voyage à la suite des armées alliées en Turquie, en Valachie et en Crimée*, Paris 1855, II, pp. 194—7. Vorbind de rechizițiile austriace, 600 de care pentru oșteri, 7.000 pentru soldați, Jouve notează: «Il ne fallait pas tant de maladroites prétentions germaniques pour aliéner complètement les sympathies déjà très équivoques de la population roumaine à l'égard des soldats de la Majesté Impériale et Royale Apostolique» (*ibid.*, pp. 184).

(2) V. și studiul meu *Vieța și Domnia lui Știrbei Vodă*, în aceste *Anale și deosebi*, Vălenii-de-Munte 1910.

(3) *Correspondența lui Știrbei-Vodă*, pp. 170—2.

(4) *Ibid.*, p. 203.

(5) *Ibid.*, pp. 219.

noștință numai lui (1), și iarăș Știrbei îi făcea pe voie, lăudându-i și cu acest prilej «justiția și echitatea» (2). În privința expulzării de suspecti și spioni, Coronini cerea să se facă o anchetă și rezultatul să i se comunice lui sau organelor autorizate de dânsul: «măsurile de execuție respective vor trebui să fie luate de Guvernul local în înțelegere cu autoritățile militare austriace» (3), și se prevede cu acest prilej «cazul deplorabil al unui conflict ce s'ar fi putut isca între autoritățile militare austriace și cele otomane». Alți agenți politici ai «Propagandei Europene», Ungurii revoluționari, erau însă semnalati Guvernului de Comanda Generală austriacă (4), și cărți ca a lui Aricescu trebuiră să fie confiscate (5). Când «la Presse» din Paris dădu știri, din izvor oficial, foarte neplăcute pentru armata de ocupație, Coronini adresează muștrări în toată forma,—vorbindu-i de «deplorabilul spirit de animozitate» și «lipsa de disciplină» «a administrației, — Domnului însuș (6).

Și, la venirea în Ardeal, în fruntea armatei a treia, a arhiducelui Albert, «guvernator civil și militar al regatului Ungariei», Domnul muntean vorbiă (Decembrie 1854) de legăturile de iubire și recunoștință cari ne unesc de acuma cu Augusta Casă Impărătească a Austriei, a cărei mărinimoasă solitudine pentru Țara-Românească s'a vădit într'un chip așa de strălucitor» (7), și el ar fi fost bucuros «să-i facă onorurile țerii». Șeful armatei de ocupație din Muntenia îndemnă pe Știrbei să construească șoseaua București-Brașov (8), și acesta se va arăta, dela sine, gata a legă viitoarele căi ferate muntene, Craiova-București-Giurgiu, cu Orșova (9), înaintând proiectul și aghiotantului imperial Grünne (10). Tot pentru nevoile Austrieilor el stabili cele dintâi linii telegrafice (11). Administrația din Craiova intrând în conflict cu comanda austriacă, avu să sufere îndată pedeapsa domnească (12). În schimb, după cererea lui Știrbei bolnăviciosul consul Mihanovich

(1) *Ibid.*, pp. 172—3.

(2) *Ibid.*, pp. 173—4.

(3) *Ibid.*, p. 175 și urm.

(4) *Ibid.*, pp. 189—90, 200.

(5) *Ibid.*, pp. 203—4.

(6) *Ibid.*, pp. 208—10.

(7) *Ibid.*, pp. 179—80.

(8) *Ibid.*, pp. 180—2.

(9) *Ibid.*, pp. 206—7.

(10) *Ibid.*, p. 218, no. v.

(11) *Mărturii istorice*, p. 265.

(12) Iorga, *Correspondența lui Știrbei-Vodă*, pp. 186—7.

fu înlocuit prin Weckbecker, fost la Smirna (1). În Iunie 1855 prințul Gheorghe, fiul Domnului, șef al oștirii, merge la hotarele Principatului ca să înfățișeze Impăratului Francisc-Iosif, nu numai omagiile părintelui său, ci și acelea «ale poporațiilor muntene» (2). Și Doamna Elisaveta Știrbei căpătă dela Impărăteasă patru vase de alabastru (3). Felicitând pe arhiducele Ferdinand-Max care scăpase de un accident, Domnul vorbiă de «legăturile cele mai strânse și cele mai indisolubile de recunoștință și de devotament față de Augusta Curte Imperială» (4).

Pentru legăturile lui Grigore Vodă Ghica, Domnul Moldovei, cu Austriacii ne lipsește, măcar deocamdată, informația internă. O publicație bazată pe acte inedite (5) ne ajută însă, prin anexele ei, a vedea acele lucruri pe cari nici o culegere de documente vieneze, necomunicabile pentru această epocă, nu le-a dat încă la iveală.

Indată după așezarea sa în Iași, Hess, căruia mai târziu eră să i se atragă atenția, din Viena, asupra adevăratului caracter și scop, destul de modest, al unei ocupații în care el fusese îndreptățit a vedea, după tot ce i se spusese și i se orânduise în scris, prefața unei anexiuni, își arată părerile despre Moldova și viitorul ei. Doriă plecarea tuturor Turcilor, «horde barbare și administrație asiatică», până la cel din urmă și «afirmarea unei protecții» (*Schutz*) austriece, sprijinită de o oaste de 250.000 de oameni, în Principate și la hotarele lor; numai astfel va dispărea desprețul de până acum pentru o Putere care n'a îndrăznit a-și face valabile drepturile de vecinătate și înrăurire firească. Un «partid austriac» trebuie creat, împotriva boierilor, cari sunt rusofili pentru că Rusia le garantează privilegiile, asemenea cu ale vechii aristocrației maghiare, și abuzurile îndăntinate. Pentru aceasta interese trainice trebuie să lege aceste țeri cu provinciile austriace. Un împrumut de două milioane de florini, cu 5%, ar îngădui Moldovei a-și plăti datoria de 5-6.000.000 de lei (din care 3-4.000.000 datorite cheltuelilor cu Rușii) și a-și face șosele cari s'ar legă cu cele din Bucovina. Căile ferate austriace ar înaintă în trei ani până la Cernăuți, ba chiar până la Mihaileni, și s'ar găsi în țară

(1) *Ibid.*, p. 196.

(2) *Ibid.*, pp. 197-8.

(3) *Ibid.*, p. 199.

(4) *Ibid.*, pp. 204-5.

(5) Beer, *l. c.*, p. 823 și urm. Reproducem la sfârșit aceste două scrisori, ca și părțile ce ne privesc din broșura, foarte rară, a lui Ficquelmont. Aceste acte n'au fost reproduse în colecția Sturdza.

destui acționari pentru a le prelungi, prin Iași, până la Galați chiar. Galații, două alte puncte pe Prut și unul pe Siretiu, lângă Focșani, ar asigura granițele nouă despre Ruși; o convenție s'ar încheia cu Turcii pentru libera navigație pe gurile Dunării, ori mai bine, cu o cheltueală de 5-6.000.000 de florini, s'ar săpă canalul de legătură cu Marea Neagră, scurt și practic, dela Cernavoda la Chiustenge sau Varna (*sic*). Deocamdată eră vorba de o «cucerire morală»; restul eră să vie dela sine. Europa ar fi sancționat la încheierea păcii *protectoratul* austriac. Numai după «întărirea deplină a administrației hospodarale» putea să înceteze «tutela Puterii protectoare» și încă doi ani eră să dureze, după ideile lui Hess, ocupația. Astfel ideile revoluționare susținute de Turcia—generalul-comandant se gândește la partidul național-unionist—ar fi pentru totdeauna biruite.

În general însă,—căci numai exagerația interesată a putut numi această ocupație, în vederea avantajului imediat al înlăturării războiului din acest părți, o «binefacere imensă» (1), — ea a fost corectă, legală și, precum o cerea neapărat și ținta urmărită, s'a încercat a se face simpatică prin politeță și cruțare. În comparație cu brutalitatea insolentă a Rușilor și cu morga desprețuitoare a șefilor turci, ea putea să câștige în adevăr multe inimi și ar fi făcut-o și mai mult dacă între elementul ardelean, bănățean, bucovinean din aceste corpuri de armată și Românii din țară s'ar fi căutat o apropiere, în ciuda formalismului mecanic care a deosebit totdeauna administrațiile austriace. Trebuie să sãmnalãm totuș expedierea prin Ioan Maiorescu, care așteptă mântuirea noastră dela Corpul politic german, reprezentat în linia întâi de Austria, a unui «spencer orientat» pe care Doamna Elisaveta îl făcea omagiu (2) Suveranei Austriei, îndată după nașterea principesei Ghisela (3).

În acelaș timp Austria luă asupra-și toată poliția Dunării și împiedecă în favoarea aprovizionărilor sale exportul de grâne dela noi (4). Pentru a ține războiul departe de provinciile ocupate, pentru a nu trebui să se bată cu Rușii, ea oprî formal pe Omer Pașa de a înainta spre Prut și de a se așeză în Galați și Brăila,

(1) *Ibid.*, p. 194.

(2) *Ibid.*, pp. 158-9.

(3) Pentru proclamarea legii marțiale în vederea disciplinei trupelor, v. *Mărturii istorice*, pp. 254-5. Prădăciuni, ca la Focșani, și certe pentru evartiruri, *ibid.*, p. 256 și urm., pp. 264-5. Pentru «brutalitățile Croaților», *ibid.*, p. 282.

(4) *Ibid.*, p. 265.

cum i se cerea de alții(1), și numai cu greu se capătă din Viena voia pentru Turci de a intra în cele două orașe dunărene(2).

Austria se asigură, de fapt, că va putea să păstreze Principatele în orice împrejurări prin două învoeli: un articol adițional al tratatului cu Prusia, la 26 Noembrie, specifică datoria acesteia de a ajuta Austria dacă ar fi atacată aici la Dunăre(3), și la 2 Decembrie Puterile apusene îi făgăduiau ajutorul în caz de conflict cu Rusia, cu condiția ca trupele să nu împiedece mișcările—foarte *puțin probabile*—ale aliaților la Dunăre și la Prut(4).

Moartea — aproape sinuciderea — Țarului Nicolae, a cărui mândră politică de cucerire a Orientului se prăbușise, făcea cu puțință la începutul anului 1855 negocieri de pace. Greutățile cele mari ale Austriei încep de fapt acuma. Prin broșuri îndrăznețe, ca aceea a generalului Ficquelmont, ea arătase hotărît că Rusia, ale cărei ape nu se varsă în Dunăre, nu poate avea nici un drept în Principate și că dreptul deplin, cu negarea dreptului național al autohtonilor, îl are ea singură, Austria, stăpână în Bucovina și Ardeal și îndreptată prin toată dezvoltarea ei către stăpânirea Dunării-de-jos(5). De fapt, Buol ar fi vrut ca teritoriul ocupat dintre Carpați, Dunăre și Prut să fie păstrat, ba încă, deoarece era vorba ca Rusia să fie cu totul îndepărtată dela Dunăre, ea se gândia la hotarul Nistrului. Foi din Viena preconizau idea (6). *Și această idee chiar a Dunării libere de Ruși, scoși dela guri, îndepărtați dela țarm,* — precum erau să fie împiedecați în Marea Neagră în folosul Turcilor și al Englezilor, garanții și tutorii de căpetenie ai acestora —, *această idee, care ne-a redat o trecătoare umbră de stăpânire basarabeană, era o idee austriacă.*

Dar unde ar fi fost baza diplomatică a unei asemenea încercări? Tratatul cu Turcia, care îngăduise ocupația, vorbea lămurit, solemn, de păstrarea drepturilor Sultanului ca suveran. Puterile apusene

(1) Beer, *l. c.*, p. 502 și urm.

(2) *Ibid.*

(3) *Ibid.* pp. 509-10.

(4) Bamberg, *l. c.*, pp. 114-5.

(5) *La politique de la Russie et les Principautés Danubiennes*, Paris 1854 (și în limba germană).

(6) Beer, *l. c.*, p. 497.

porniseră lupta anume pentru regenerarea Turciei în hotarele sale actuale, făcând din țeri așa de slab legate cu vechiul Imperiu otoman simple «provincii privilegiate» ale Sultanilor. Eră acuma, după ce pentru el cursese sângele a o sută de mii de oameni, un punct de dogmă al politicei anglo-franceze. Aceste două legături indisolubile ajungeau pentru ca să oprească tot avântul austriac.

Ce putea să câștige deci Austria? Intâiu menținerea acelei situații prezidențiale, am zice, păstrată ca datină în afacerile orientale dela Metternich —, întors acum dela Viena și consultat și el de Impărat (1) — încoace, pe care o avuse dela începutul conflictului pentru influență în Răsăritul turcesc, și anume cu aceeași fățarnică aparență a singurei iubiri de pace, a unei desăvârșite nepărtiniri și a unei prietenii leale față de Rusia, căreia nu-i cruță de fapt decât loviturile pe cari nu putea, ori se temeă, să i le dea. Conferințele pentru pace se deschiseră deci în Martie 1855 la Viena. Și, al doilea, dacă rămânerea în Principate se dovedise cu neputință, măcar *împiedecarea consolidării lor, a înrâuririi politice pe care puteau să o răspândească în Bucovina, Banat și Ardeal*, dacă, după dorința partidului național, cunoscută de opinia publică franceză și călduros sprijinită de Impăratul Napoleon al III-lea, Moldova s'ar fi unit cu Țara-Românească.

Infățișarea unei mediațiuni în conflictul european, pentru prestigiu, iar, pentru câștigul de mâne, dacă nu pentru cel de azi, ținerea Principatelor osebite, — acesta eră programul din 1855 al lui Buol, pe care-l vom urmări în a doua parte a comunicării.

(1) Beer, *l. c.*, p. 467.

A N E X E

Două scrisori ale generalului Hess, comandant în Moldova,
către contele Buol-Schauenstein.

I.

Jassy, den 7. October 1854.

...Wenn ich auch nichts Neues damit sage, dass noch jetzt die Grundübel in beiden Fürstenthümern in dem früheren factischen Besitz derselben durch die Türken zu suchen sind und auch so lange dauern werden bis nicht der letzte Türke aus selben für immer verbannt wird: so muss dies doch, für die wahre Erkenntniss der gegenwärtigen politischen Sachlage in selben, als der einzig leitende Grundgedanke angenommen werden. In der Wallachei wird Graf Coronini, trotz der ihn charakterisirenden tiefen Einsicht und Festigkeit, insolange gar nichts dauernd Gutes stiften können, als nicht der status quo ante bellum — nämlich wo die Türken ebensowenig wie die Russen in diesen Ländern sein durften — mittelst einer kräftigen Geltendmachung des Schutzes, welchen sie nun durch die Aufstellung einer Armee von 250.000 Oesterreichern hinreichend gegen Russland haben, weil dadurch jeder europäische Krieg abgeschnitten worden, auf diplomatischem Wege wieder herbeigeführt werden kann.

In der Moldau wird dies wohl allerdings weniger der Fall sein, aber dennoch verhindert auch da die Furcht vor der doch noch möglichen Erscheinung der Türken, welche ja jetzt sogar noch Galatz, wenn es ihnen beliebt, mit uns besetzen können, auf jeden Fall das Gefühl von Sicherheit, welches ihnen bisher nur die Russen gaben, vor der Wiederkehr dieser barbarischen Horden und aussaugenden asiatischen Regierung.

Wenn wir in den Fürstenthümern um den wahren Grund der Existenz einer mächtigen russischen Partei — so oft und so sehr die Russen auch diese Länder bis auf die letzte Zeit im Krieg und Frieden malträdirten — fragen, so ist er in dem unauslöschlichen Gefühle der Dankbarkeit dieser Völker zu finden, sie von den Türken befreit zu haben, sowie ferners in

dem des entschiedenen Schutzes, den ihnen bis nun eine so gigantische Macht wie Russland für die Fortdauer dieses Schutzes gegen die schwache Türkei gab, während Oesterreich, mit Ausnahme der jetzigen Regierungsperiode, unter den vorigen Regierungen in dieser Hinsicht sich stets so matt und schwach bewies, dass man gegenwärtig in der Moldau und Wallachei ganz erstaunt ist, dass wir aufgewacht und zu ihrem Schutze bei der Hand sind und einmal so kräftig auftreten, um ihre und mit diesen unsere eigenen, bis nun hierlands ganz vernachlässigten Interessen zu schützen.

Das Gesagte wird nun ganz natürlich beweisen, dass wir hierzulande noch keine Partei haben, sondern sie erst creiren müssen, und selbst dadurch entsteht bei ihnen wieder eine neue Furcht. Sie sind wohl sehr dankbar für den augenblicklichen österreichischen Schutz, der sie von ferneren Kriegsübeln, so wie in der Folge — wie sie hoffen, — gleich dem russischen, vor dem türkischen zu bewahren wissen wird. Allein die bisherigen Herren dieser beiden Länder — die Bojaren — fürchten bei einer längeren Dauer unseres Protectorates die Humanität unserer Regierung. Bei jenem der Russen waren sie mehr ihrer fortwährenden Zwangsherrschaft über ihre Unterthanen sicher; bei dem österreichischen aber, wenn selbes in der Folge das russische ersetzen sollte, fühlen sie sich schon jetzt in Angst und Sorge ob des Endes dieser ihrer Herrschaft erfüllt, die doch mehr oder weniger der früher ungarischen der Altconservativen gleicht, die soeben von uns abgeschafft wurde. Diese Betrachtungen geben daher, wie schon oben berührt, das Resultat dass in diesen Ländern erst ein österreichisches Interesse, eine österreichische Partei zu creiren sei und dass selbe nur allein durch einen künftig in allen Gelegenheiten prononcirten kräftigen Schutz gegen Russen und Türken, sowie aber zugleich, andererseits, nur durch die möglichst schnellste Hebung jener materiellen Interessen entstehen kann, welche die Russen, trotz ihrer Protectoratsrolle, aus Eigennutz sehr oft unterdrückt oder gar nicht haben aufkommen lassen, weil sie selbe für ihre eigenen Provinzen noch nicht zeitgemäss, oder für ihre eigenen politischen oder Handelsinteressen gefährlich hielten.

Zum Glück ist dies bei Oesterreich nicht der Fall; im Gegentheil, die Interessen dieser Länder sind auch die Unserigen und, mit Ausnahme der Salinen vielleicht, ob welcher auch mittelst Conventionen eine Regelung möglich wäre, ist jeder Handels-, Erwerbs- und Austauschszweig beider Länder mit den Unseren nur ein Hinderniss wechselseitigen Wohlstandes. Es haben daher unsererseits nur Strassen, Wege, Posten, Telegrafien sogleich jetzt — wie ich es in der Anlage versuchte, — sowie später Eisenbahnen im Lande gefördert und zugleich alle möglichen Handelsvortheile durch uns erleichtert zu werden; so wird sich schon in ein paar Jahren wie von selbst

Geist und Meinung im Lande uns zuwenden und somit auch der Zweck einer politisch dauernden Verbindung jeder Art erreicht werden.

Das hiesige Land hat z. B., nach dem was mir der Finanzminister gesagt hat, 5—6 Millionen Piaster Staatsschulden, von welchen 3 bis 4 Millionen von der letzten Invasion der Russen, 2 Millionen aber von früheren unter dem Hospodar Fürsten Ghika erfolgten Landesausgaben herrühren.

Die hier landestüblichen Interessen sind 10, ja oft bis 24%. Würde man ihnen daher von unserer Seite, gegen Garantien im Lande, die leicht aufzufinden wären, z. B. 2 Millionen Gulden gegen 5% leihen und von ihnen dafür vollständige Tilgung ihrer obigen Staatsschulden mit 1 Million (da 7 Piaster ungefähr 1 Gulden betragen) und vollständige Herstellung ihrer Strassen und Wege (wozu sie auch reglementmässig noch bedeutende Hülfen durch Roboten u. s. w. im Lande haben) mit Hülfe der zweiten Million fordern, so würde das Land gleich den Herrn, den Erretter, den wahren Protector in uns fühlen.

Würden wir ihnen ferners die Garantien für die Vollendung der Eisenbahn unsererseits binnen drei Jahren bis Czernowitz oder vielmehr bis an die moldauische Grenze bei Michaeleni geben, sie dagegen auffordern, auf diese Versicherung unsererseits sogleich Privatactionäre im Lande zur Fortsetzung dieser Eisenbahn ihrerseits von Michaeleni über Jassy bis Galatz aufzusuchen, so würden sie hierin einen zweiten wohlwollenden Beweis unserer Vorsorge für sie sehen.

Würde man ihnen weiters nach vollendetem Frieden die Befestigung von Galatz und eines zweiten Punktes à cheval des Unteren Szereth in der Nähe von Fokschan und später zwei grosse befestigte Punkte am Pruth in Aussicht stellen, um durch erstere eine gesicherte Verbindung mit unseren befestigten Pässen in Siebenbürgen, durch letztere aber eine für immer gesicherte Grenze gegen Russland zu erhalten, so würde das Volk dieser Länder hierin gleich den Schutz Oesterreichs für alle Ereignisse der Zukunft erkennen.

Würde man ihnen endlich die Befreiung von allen bisherigen Entraven Russlands an den Donaumündungen durch eine später von uns (nicht von Engländern oder Franzosen) tractatmässig mit der Pforte abzuschliessende Convention zur Erbauung eines Canales oder einer Eisenbahn von Czernawoda nach Kostendje oder Varna in Aussicht stellen, auf welcher die Waaren auf kürzerem, somit wohlfeilerem Wege in das Schwarze Meer oder in den Bosphorus kämen, was würde das nicht für eine Umwälzung zu unseren Gunsten in der Handelswelt, in der landwirthschaftlichen Bevölkerung dieser Länder, sowie, wegen des hiedurch für ewige Zeiten gesicherten Debouchées der Donau, in ganz Deutschland geben!

Auf diesen und ähnlichen Wegen allein, deren Gangbarmachung aber nicht auf die lange Bank geschoben, sondern mit staatsmännischem Vorausblick auf die Zukunft sogleich jetzt den armen, früher gemarterten Donaufürstenthümern angebahnt werden müssten, könnte und würde nicht nur bald die bestehende Neigung für Russland schwinden, sondern (nach gänzlicher Entfernung der Türken für immer) das für uns moralische neu eroberte Terrain auf eine Weise benützt werden können, welche allein uns zugleich bei künftigen Kriegen gegen Westen für den Osten der Monarchie sicherstellen kann, da, nach dem nunmehr gelockerten Bündniss mit Russland, derselbe viel mehr wie früher den Intriguen dieser Macht ausgesetzt sein und durch selbe gefährdet bleiben wird.

II.

Wien, am 14 December 1854.

Hochgeborner Graf,

Ich hatte die Ehre, auf Eurer Excellenz gefällige Mittheilung vom 11. d., unter dem 12 d. Hochdenselben ergebenst anzuzeigen, dass ich mir erlauben würde, Ihre Aufmerksamkeit auf wichtige militärische Vorfragen zu lenken, welche bei Friedensunterhandlungen oder in Conferenzen und als Vorbereitung zu selben nach meiner unmassgeblichen Ansicht vielleicht mit Vortheil benützt werden könnten.

Ich bin nämlich der Ansicht, dass überhaupt, und ganz besonders nach dem nunmehr am 2. d. eingegangenen Bündnisse mit Frankreich und England — der offensive Krieg mit allen seinen Folgen ganz unvermeidlich ist, wenn nicht bei den Erörterungen der vier bekannten in Frage stehenden Punkte — ohne der Wesenheit des Zweckes derselben zu schaden — bei jedem einzelnen dieser Punkte ein im Ganzen versöhnlicher, von jedem Extrem entfernter und somit blos auf das Nothwendigste gerichteter Geist vorherrsche, der von Seite der Westmächte Rachsucht und Parteizwecke ausschliesst und blos den künftigen Schutz der Türkei vor ähnlichen widerrechtlichen Angriffen Russlands als Hauptzweck ins Auge fasst.

In den mir durch Eurer Excellenz Güte zugekommenen Originaldepeschen der letzteren Zeit von London und Paris sind nun die ersten Andeutungen der wahrscheinlichen theilweisen Forderungen der Westmächte in Betreff einiger der vier Punkte enthalten.

Von Paris aus wurde — so viel ich mich erinnere, vom Kaiser selbst — auf eine grössere Sicherung der Donau-Mündungen angesucht, welche künftig kein blosser Laut, sondern eine Wahrheit werden müsste und in den

neuesten Unterhandlungen zu erzwingen wäre. Ich kann mir hierbei nur denken dass man entweder das ganze, bisher Russland überlassene Inselterrain zwischen den verschiedenen Donau-Armen als neutral, mithin für alle Nationen frei schiffbar erklären oder vielleicht den südlichsten Arm — nämlich den St. Georgs-Canal — oder vielleicht den Sulina-Arm der Türkei zuwenden und sie gleich den Fürstenthümern unter die Garantie aller Grossmächte stellen will.

Ich muss hiebei bemerken, dass, wenn ich es missverstanden und es sich vielleicht blos um gesicherte gemeinschaftliche Vorsichtsmassregeln für strengere Beaufsichtigung und strengere Einsprache auf dem Fleck handelt, gewiss jede Einschränkung Russlands in seiner bisherigen, den Wiener Tractaten entgegengesetzten Handlungsweise nur eine Wohlthat für ganz Europa wäre, das aber dagegen eine (von mir fälschlich vermuthete) Absicht den Georgs- oder Sulina-Canal als künftig türkisches Gebiet zu fordern, ganz illusorisch wäre, weil das russische Gebiet Bessarabiens am linken Donau-Ufer von Reni bis unter Tultscha, wo die beiden obigen Arme dieses Stromes sich trennen, Russland jeden Augenblick erlauben würde im Kriege wie im Frieden dennoch der Donau-Schiffahrt alle möglichen Hindernisse in den Weg zu legen.

Da ich übrigens selbst vor 15 Jahren die Donau in ihrem ganzen Laufe befahren habe, so kenne ich aus eigener Erfahrung alle Ungemächlichkeit nach den verschiedenen Wasserständen, sowie alle Hindernisse der unteren Donau-Schiffahrt und unter diesen den taglangen Aufenthalt für Personen und die Vertheuerung für alle zu transportirenden Waaren, welche der 32—35 deutsche Meilen lange — von Rassoava an — rein nördliche und dann wieder von Galacz an um so Vieles verlängerte südöstliche Lauf der Donau bis zu ihren Ausflusse ins Schwarze Meer mit sich bringt.

Ich halte somit den Werth der Donau-Mündungen für höchst relativ, und würde einen schon längst projectirten, von Czernawoda bis Küstendsche führenden Canal- oder Eisenbahnbau für den reichlichsten Ersatz der sehr beschwerlichen Donau-Mündungen halten, welche dann schwerlich mehr befahren und somit für Europa auch von keinem Interesse mehr sein würden. Da überdies die obige Strecke von Czernawoda bis Küstendsche nur 8 deutsche Meilen, mithin nur den vierten Theil der oberhalb des ersteren Ortes noch zu durchlaufenden Stromstrecke beträgt und für einen Canalbau auf einem mit vielen Teichen durchschnittenen Terrain, für einen Eisenbahnbau aber auf einem in der Ebene hinziehenden, leicht wellenförmigen Boden bis an das Meer fortläuft, so wäre die Erbauung des einen oder des anderen dieser grossen Transportmittel auf einer nur so kurzen Strecke als ein wahres Kinderspiel für die kein Hinderniss mehr kennende Technik

unseres Jahrhunderts zu betrachten, sowie ebenfalls die Herbeischaffung von 5 bis 6 Millionen Gulden Capital zu deren Erbauung eine ebenso leichte als ihres Gewinnes sichere Aufgabe für Oesterreichs Capitalisten.

Ich gehe jetzt zu den zwei in London von Lord Clarendon gemachten grösseren Forderungen über, von welchen beide in den vierten Punkt der Revision des Tractates von 1841 fallen und die eine die Schleifung von Sebastopol, die andere aber die Festsetzung eines Maximums der russischen Flotte im Schwarzen Meere als Friedensbedingungen in Aussicht stellen.

Beide diese Forderungen sind allerdings politischer, aber auch zugleich höchst wichtiger militärischer Natur. Beide aber sind zugleich von der Art, dass sie von Russland mit Ehre nicht zugegeben werden können, somit direct zum Kriege führen würden. Würde übrigens die erste Bedingung nur auf Schleifung von Sebastopol und nicht auf eine andictirte Schutzlosigkeit der ganzen Küstenstrecke der Krim und des Schwarzen Meeres ausgedehnt, so wäre sie noch dazu höchst leicht zu umgehen, somit illusorisch.

Da nun der offensive Charakter beider Forderungen (gleich jener etwaiger Abtretungen irgend eines Gebiettheiles russischen Bodens oder Zahlung von Kriegsunkosten), als mit der Ehre eines grossen und noch sehr mächtigen Reiches gänzlich unverträglich, wie gesagt, direct zum Kriege führen würde, welchen doch zu vermeiden bei den politischen, finanziellen und theilweise auch militärischen Zuständen Europas der natürliche Wunsch jedes tiefer denkenden Menschen sein muss, so glaube ich in meiner unmassgeblichen Ansicht, dass es wohl die Pflicht jedes Staatsmannes und besonders jenes des österreichischen Staates sein müsse, das verletzende offensive Princip obiger beiden Forderungen, weil es selbst jede defensive Kraft Russlands vernichten, somit nicht angenommen werden würde, von Haus aus in ein beschwichtigendes, defensives Princip umzuwandeln, welches jedoch dieselben militärisch-politischen Garantien geben würde wie das Erstere. Es wäre nämlich, statt der Schleifung von Sebastopol, die, wie gesagt, kein Staat von Ehre zugeben kann, somit auch keiner von Ehre fordern soll, lieber die Erbauung einer grossen Festung sammt Hafen auf türkischem Gebiet in dem Bassin des Schwarzen Meeres von Oesterreich vorzuschlagen, welche — Sebastopol strategisch gegenüber gelegen — die Theilung der Herrschaft des Schwarzen Meeres zwischen beiden Staaten zum fortwährenden Princip erhöhe und welche dann im Falle der Aufhebung des Tractates von 1841 jedwede Quantität fremder Kriegsschiffe aufnehmen könnte, die zur jedesmaligen augenblicklichen Gleichstellung mit den russischen Seekräften erforderlich wäre. Es möge sich dieser grosse Platz eben südlich oder westlich im Schwarzen Meer befinden, — gleichviel; er würde viel schneller

*

als jedes andere künstliche Mittel eines Tractates (der endlich doch nicht gehalten werden könnte) und auf die kräftigste Weise der russischen Suprematie im Schwarzen Meere das wünschenswerthe Ende machen.

Mit diesem ersten Punkte — wird er in den von Eurer Excellenz geleiteten Conferenzen günstig entschieden und dadurch die erste der obigen Forderungen an Russland auf eine für die Zukunft viel entscheidendere Art beseitiget — ist auch schon beinahe der natürliche Weg gebahnt zur Beseitigung der zweiten vermuthlichen Forderung Englands.

Statt an Russland die Bedingung einer Verminderung seiner Südflotte zu machen, welche wieder kein grosser Staat zugeben kann und wird, bestimme man lieber von Seite der Westmächte, welchen sich auch Oesterreich in der Proportion seiner Marine anschliessen könnte und sollte, dass stets jene Anzahl Kriegsschiffe das volle Rechte hätte, in dem oben angedeuteten, zu erbauenden grossen türkischen Kriegshafen im Schwarzen Meer befindlich zu sein, welche zur Gleichstellung mit den russischen an Zahl erforderlich wäre. Hiedurch würde der bisher zu Gunsten Russlands bestandene exclusive Charakter des Schwarzen Meeres de facto auf eine Weise aufgehoben, welche jeden Ueberfall Russlands in der Türkei oder auf Constantinopel vernichten und zugleich dem grossen Bedürfnisse aller Mächte, für ihre Kriegs- und Kauffahrteischiffe einen gesicherten Zufluchtsort in diesem stürmischen Meere zu haben, auf das Zweckmässigste abgeholfen würde. Ich bekenne dass ich keinen gewichtigeren Schutz für die Türkei in militärischer und, wenn ich nicht ganz falsch sehe, auch in politischer Hinsicht mir denken kann als diesen berührten, und dass ich den Bau eines solchen festen und grossen Kriegshafenplatzes, welchen ich auf ungefähr 25 bis 30 Millionen Gulden berechne, im Vergleiche mit jener Milliarde für sehr wohlfeil erkaufte halte, welche auch nur das erste der Kriegsjahre ganz Europa, das ohnehin nicht weiss, woher es das Geld hiezu nehmen kann, kosten würde.

Ich wenigstens glaube, Oesterreich, wie die beiden Westmächte — ohne die Türkei selbst zu rechnen, — könnten mit Vergnügen jenen Theil ihrer Quote augenblicklich diesem letzteren Staate beisteuern, um in weniger als 4—5 Jahren ein zweites Sebastopol gegenüber des Ersteren erstehen zu sehen, welches Europas Interesse ganz anders vertreten und bis in den letzten seiner südlichen Bassins gerade in jenem Masse sichern würde, als es das Gleichgewicht jeder der Hauptmächte dieses Welttheiles in diesem seinem Theile erfordert.

Sollte es nun Eurer Excellenz, wie nicht zu zweifeln ist, da Oesterreich, seiner Stellung gemäss, doch nur wohl die entscheidende Macht in der Tripelallianz des 2. December genannt werden kann, gelingen, diese beiden Punkte (nämlich den 2. und 3.) auf die obberührte oder eine ähnliche, den

europäischen Hauptzweck im strengsten Sinne erfüllende und dabei Russland dennoch nicht erniedrigende Weise ihrer Vollendung zuzuführen, so bliebe nur der 4. Punkt, welcher jedoch in keiner militärischen Beziehung steht, da er die Regelung der religiösen Angelegenheiten in der Türkei betrifft, und endlich der in der Reihenfolge erste der vier Punkte übrig, welcher die Unterstellung der Donaufürstenthümer unter die Garantie der europäischen Mächte fordert.

Ueber diesen Punkt erlaube ich mir noch schliesslich, da ich die betreffenden Länder nicht nur eben jetzt erneuert besichtigt und ihre Natur kennen gelernt, sondern auch die mir untergeordneten Truppen in selben habe, Euer Excellenz meine ergebenste Meinung in folgenden drei Grundsätzen, die uns leiten sollten, im Allgemeinen auszusprechen.

1. Der unauslöschliche Hass gegen die Türken hat die Zuneigung und Anhänglichkeit, ja das Dankgefühl der beiden Fürstenthümer für die Russen, die trotz dem Kriege in selben noch immer fortexistirt, gegründet. Bevor daher nicht die Türken sammt und sonders wieder aus dem Lande sind, kann nichts Gutes in selben zu Stande gebracht, gar keine Zuneigung zu irgend einer andern Macht geweckt und auch den fortwuchernden revolutionären Grundsätzen, welche die Türken unterstützen, nicht gesteuert werden.

2. Alle materiellen und besonders comerciellen, sowie alle moralischen Interessen ketten diese bisher ganz vernachlässigten Länder an Oesterreich, wenig an Russland, welches die ersteren bisher hinderte, und gar nicht an die Türkei. Wird daher nach gemeinschaftlicher Reformirung der Landesstatute die Ausübung des Protectorates dieser Länder von dem gesammten Europa Oesterreich allein übertragen, so wird der Geist in selben binnen zwei Jahren ein friedliebender, verständiger und gemässigter, mithin Europa beruhigender werden, und Russland bald vergessen sein.

3. Hiezu gehört aber, bis zur vollen Kräftigung der Hospodaren-Regierung und ihres geregelten Ganges, eine fortdauernde Vormundschaft der Protectoratsmacht allein und ebenso, noch für ungefähr zwei Jahre, eine sich allmählig vermindernde Truppenzahl derselben Macht.

Dies scheinen mir die drei leitenden Grundsätze der Conferenz über den künftigen Bestand, sowie über den gegenwärtigen Zustand dieser beiden Länder sein zu müssen, welche sonst einem unausweichlichen Ruine entgegengehen.

Euer Excellenz ist es nun vorbehalten, den vielberührten vier Punkten, deren Auslegung jetzt die Ruhe Europas bedingt, die wahre Weihe im höheren Sinne, d. h. im versöhnenden, und nicht im Sinne jener unklaren oder unserem politischen Systeme nicht entsprechenden Aufregung zu geben, in welcher sich die Forderungen der Westmächte zu bilden scheinen.

Euer Excellenz haben nun gleich dem Fürsten Metternich in dem Congressen seiner Zeit die Zügel in der Hand, der Welt den Frieden oder Krieg zu geben.

Was einen Offensivkrieg Oesterreichs gegen Russland betrifft, habe ich meine bei mir zur tiefsten Ueberzeugung gewordene Ansicht vor Sr. Majestät in der gemeinschaftlichen Conferenz ausgesprochen.

Auch seine militärische Anlage wird, wenn Preussen nicht offensiv mit uns auftritt, von Haus eine verfehlte, sowie endlich seine Folgen für die Unabhängigkeit unseres Reiches — geschweige für die selben gebührende dictatorische Stellung — von Niemanden mehr in der Hand sein, wenn auch — wäre einmal der Fehdehandschuh geworfen — die mir anvertrauten Armeen tapfer ihre Schuldigkeit erfüllen werden.

II.

Din broşura generalului-conte Ficquimont.

(P. 6) ... Lorsque le négociateur russe à Andrinople stipula une somme d'argent, comme indemnité des frais de la guerre et l'occupation des deux Principautés pendant dix ans, terme fixé pour le payement, la Porte proposa d'en finir d'un seul coup par la cession complète des Principautés. Le maréchal Diebitsch, qui ambitionnait d'illustrer son nom dans l'histoire de Russie, en le rattachant à une aussi belle conquête, de même que le maréchal Paskiewitch avait illustré le sien par le traité de paix que ses victoires imposèrent à la Perse, appuya de son avis cette proposition en la soumettant à Saint-Petersbourg; elle y fut rejetée, car le traité trilatéral de la Russie avec la France et l'Angleterre y apportait alors un obstacle insurmontable. Cependant la facilité que le Sultan mettait à vouloir faire cette cession devait faire craindre que les Principautés ne devinssent un gage illusoire, que le Sultan ne le laissât dans les mains des Russes et ne payât pas.

(P. 141) ... Nous sommes donc autorisé à demander franchement à la Russie ce qu'elle veut sur le Danube. Cette vallée du Danube est placée entièrement hors de son empire. La Russie n'a, sur ce fleuve, aucun intérêt qui lui soit nécessaire et qui puisse lui appartenir directement.

A l'exception de quelques faibles affluents de la Haute Allemagne, il n'y a pas une seule goutte d'eau dans le Danube qui ne soit autrichienne; toutes les eaux du Tyrol allemand, de la Carinthie, de la Styrie, de la Hongrie, de la Moravie, toutes les eaux du versant méridional des Karpathes, toutes celles de la Transylvanie coulent dans le Danube.

Il n'y a pas une seule goutte d'eau russe dans le Danube (1).

(P. 150 și urm.) D'après les dernières expériences qui viennent de se faire sur le Danube, il ne doit plus y avoir un seul homme de guerre en Russie qui n'ait acquis la conviction que, sans l'alliance ou sans l'assentiment, ou, pour le dire mieux dans un seul mot, sans le concert de l'Autriche, la Russie ne peut pas faire une guerre d'agression à la Turquie. Il faut donc le répéter, pour rétablir la paix la diplomatie russe n'a plus le droit de vouloir rester seule en tête à tête avec la Turquie, quand la Russie ne peut pas être seule pour lui faire la guerre.

On dit: C'est une affaire d'honneur pour la Russie de maintenir tous les droits que lui donnent ses traités avec la Porte. Mais un traité n'est pas un titre d'honneur. Quand on stipule un droit, c'est parce qu'il donne un avantage qui se rattachait aux circonstances du moment; quand le temps a changé ces circonstances et que la défense du droit stipulé porte plus de dommage qu'il ne pourrait donner de profit, loin que l'honneur puisse exiger sa défense à tout prix, la raison d'État conseillerait, au contraire, d'en faire l'abandon. Des arrière-pensées qui vont plus loin que la valeur apparente de ces droits doivent être le seul motif qui puisse décider de les défendre à tout prix.

C'est parce qu'il en est ainsi, que le rétablissement de la paix entre la Turquie et la Russie n'est pour l'Autriche qu'une question secondaire.

Les relations entre les deux Cours impériales sont profondément altérées; l'époque actuelle le prouve. Nous sommes placés de manière que nous ne pouvons rien faire pour le rétablissement de la paix générale avant d'avoir replacé nos relations avec la Russie sur une base de véritable paix. Les Puissances occidentales, loin de ne chercher dans l'Autriche qu'un auxiliaire pour une guerre qui ne peut avoir de résultat certain que la ruine du continent, devraient, au contraire, bien plutôt la prendre pour auxiliaire pour l'œuvre de la restauration de la paix, mais d'une paix, nous en sommes d'accord, qui doit renfermer en elle des garanties pour l'avenir. Ces garanties, l'Autriche seule peut les demander d'une manière convenable à la Russie, parce que c'est une affaire placée exclusivement entre les deux Empires.

Nous avons le droit de dire à la Russie: Vous sortez des Principautés parce que vous ne pouvez pas y rester sans danger pour vous. Mais ce n'est

(1) Nous ne voulons pas dire que l'eau du Danube, l'eau, cet élément plein de mystère et de mouvement, puisse avoir une notionalité qu'elle ne perdrait pas en s'éloignant de sa source; l'eau n'a momentanément que la nationalité des rives qu'elle baigne.

que la moitié de la question. Cette question restera toujours ouverte, incertaine, aussi longtemps que vous ne prendrez pas l'engagement de ne jamais y rentrer. A quoi vous sert la position que votre diplomatie vous y a faite? A quoi sert le protectorat que vous avez acquis le droit d'y exercer? De quel prix est pour vous ce partage de domination? Tout ceci ne peut être pour vous d'aucun avantage si vous n'y rattachez pas des projets d'avenir. Il ne vous reste plus en effet qu'un seul pas à faire pour déclarer l'ensemble de ces Principautés territoire russe. Mais cette annexion ne changerait rien à la position géographique. Si vous ne pouvez pas y rester temporairement avec une armée, ce droit de souveraineté changerait-il quelque chose à cette situation?

Il y a des choses qui finissent toujours par arriver, quand même elles auraient pu ne pas être dans la pensée primitive de ceux qui en ont amené la nécessité. Croit-on que, si Pierre-le-Grand n'eût pas transféré la capitale de son empire de Moscou à Saint-Pétersbourg, la Russie se serait amusée à faire la conquête de la Finlande? Aujourd'hui la Russie est parfaitement éclairée sur sa position dans les Principautés; elle est pleinement convaincue que leur position ne lui donnerait aucune sûreté, soit comme occupation temporaire, soit comme position définitive. Si elle peut, à tout prendre, risquer la première, la seconde serait impossible sans y ajouter une sûreté permanente. Où pourrait-elle se trouver ailleurs que dans la possession de la Bukowine et de la Transylvanie? Persister à vouloir maintenir tous les genres de droits qu'elle a acquis, c'est nous faire connaître de la manière la plus certaine ses projets pour l'avenir. Et si la Russie d'à présent repousse loin d'elle cette idée, en nous assurant que telle n'a jamais été et ne sera jamais sa pensée, qu'elle ne le veut pas: — nous lui répondrons que la Russie de l'avenir le voudra.

Cet événement amènerait sans doute de grandes guerres et très certainement une coalition plus fortement cimentée que celle que l'on veut former aujourd'hui. Il faut y prendre garde; c'est jeter son avenir à tous les vents que de ne pas savoir à temps s'imposer à soi-même une frontière.

Si la Russie, sous ce rapport, donnait pleine et entière garantie à l'Autriche, ce serait une base de paix pour elle-même, qui servirait en même temps au rétablissement de la paix générale et qui renfermerait en elle-même la garantie la plus certaine de sa durée.

Analele Academiei Române.

	L. B.
Neconstituitul în istorie, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,30
Evoluția în istorie, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,30
Tradiția istorică în chestiunea originilor române, de <i>Dimitre Onciul</i> . Două Zamfire, domnițe române din secolul XVI, trecute în Tran- silvania, de <i>Ioan Pușcariu</i>	—,20 —,30
Câteva observațiuni asupra îndatoririlor militare ale Cneșilor și boierilor moldoveni în secolii XIV și XV, de <i>I. Bogdan</i>	—,30
Contribuții la istoria Moldovei între anii 1448—1458, de <i>I. Bogdan</i> . Evangheliile dela Homor și Voroneț din 1473 și 1550, de <i>I. Bogdan</i>	—,30 1.—
Tom. XXX.—Desbaterile Academiei în 1907—8	5.—
• XXX.— <i>Memoriile Secțiunii Istorice</i>	6.—
Despre censura în Moldova. IV. Censura sub Grigorie Ghica și des- ființarea ei, de <i>Radu Rosetti</i>	1.— —,20
Cetatea Neamțului dela podul Dâmboviței în Muscel, de <i>I. Pușcariu</i> . Notiță despre monetele lui Petru Mușat, de <i>Nicolae Docan</i>	1.— 1.—
Lupta între Drăculești și Dănești, de <i>A. D. Xenopol</i>	1.—
Contribuțiuni la studiul cronicelor moldovene (Nicolae Costin, Tudosie Dubău, Vasile Dămian), de <i>Const. Giurescu</i>	—,40
Inscripțiile dela Cetatea-Albă și stăpânirea Moldovei asupra ei, de <i>I. Bogdan</i>	1.—
Documentul Răzenilor din 1484 și organizarea armatei moldovene în sec. XV, de <i>I. Bogdan</i>	1.—
Indice alfabetic al volumelor din <i>Anale</i> pentru 1898—1908	2.—
Tom. XXXI.—Desbaterile Academiei în 1908—9	5.—
• XXXI.— <i>Memoriile Secțiunii Istorice</i>	10.—
Patruzeci și doi de ani de domnie a Regelui Carol I, de <i>D. Sturdza</i> . Un proces de sacrilegiu la 1836 în Moldova, de <i>Radu Rosetti</i>	—,20 —,50
Letopisețul lui Azarie, de <i>I. Bogdan</i>	1,60
Cum se căutau moșile în Moldova la începutul veacului XIX. Condica de răfueală a Hatmanului Răducanu Roset cu vechilii lui pe anii 1798—1812, de <i>Radu Rosetti</i>	1,50 —,20
Originile asiro-chaldeene ale greutăților romane, de <i>Mihail C. Suțu</i> . Arhiva senatorilor din Chișinău și ocupațiunea rusească dela 1806—1812. I. Cauzele războiului. Inceputul ocupației, de <i>Radu</i> <i>Rosetti</i>	2.— —,50
Negru Vodă și epoca lui, de <i>Dr. At. M. Marienescu</i>	—,50
Criminalitatea în România, după ultimele publicațiuni statistice, de <i>I. Tanoviceanu</i>	—,30
Arhiva senatorilor din Chișinău și ocupația rusească dela 1806—1812. II. Negocierile diplomatice și operațiunile militare dela 1807—1812. Amănunte relative la ambele țeri, de <i>Radu Rosetti</i>	1,50 —,50
Unioniști și separatiști, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,50
• XXXVII.—Desbaterile Academiei în 1909—1910	5.—
• XXXVII.— <i>Memoriile Secțiunii Istorice</i>	14.—
Știri despre veacul al XVIII-lea în țerile noastre după corespon- dențe diplomatice străine. I, 1700—1750, de <i>N. Iorga</i>	—,50
Arhiva senatorilor din Chișinău și ocupația rusească dela 1806—1812. III. Amănunte asupra Moldovei dela 1808 la 1812, de <i>Radu</i> <i>Rosetti</i>	1,60 2.—
— IV. Amănunte asupra Țerii-Românești dela 1808 la 1812, de <i>Radu Rosetti</i>	2.—
Despre elementele cronologice în documentele românești, de <i>N.</i> <i>Docan</i>	—,50
Partidele politice în Revoluția din 1848 în Principatele Române, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,60
Studii privitoare la numismatica Țerii-Românești. I. Bibliografie și documente, de <i>N. Docan</i>	1,20
Știri despre veacul al XVIII-lea în țerile noastre după corespon- dențe diplomatice străine. II, 1750—1812, de <i>N. Iorga</i>	—,80
Conflictul dintre guvernul Moldovei și mănăstirea Neamțului. I. Înainte de 1 Iunie 1858, de <i>Radu Rosetti</i>	1,60
Marele spătar Ilie Țifescu și omorirea lui Miron și Velisco Costin, de <i>I. Tanoviceanu</i>	—,50
Luptele dela Ogretin și Teișani din zilele de 13 și 14 Septem- vrie 1602 (7111), de <i>General P. V. Năsturel</i>	—,50
Conflictul dintre guvernul Moldovei și mănăstirea Neamțului. II. După 1 Iunie 1859, de <i>Radu Rosetti</i>	1,50
Din amintirea unui boier moldovean din jumătatea întâi a vea- cului XIX, Dimitrie Ghiteșcu, 1814—1878, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,70
«Doamna lui Ieremia Vodă», de <i>N. Iorga</i>	1.—
Sociologia și socialismul, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,20
Despre metoda în științe și în istorie, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,20
Țara Severinului sau Oltenia, de <i>Dr. At. M. Marienescu</i>	—,50

Analele Academiei Române.

L. B.

<i>Tom. XXXIII.—Desbaterile Academiei în 1910—1911</i>	4.—
» <i>XXXIII.—Memoriile Secțiunii Istorice</i>	12.—
Francise Rákóczy al II-lea, înviatorul conștiinței naționale ungu- rești și Români, de <i>N. Iorga</i>	—,40
Un călător italian în Turcia și Moldova în timpul războiului cu Polonia, de <i>N. Iorga</i>	—,30
Două documente privitoare la Revolta boierilor din țara Făgăra- șului în favoarea lui Mihnea Vodă numit cel Rău, 1508—1510, de <i>Ioan Pușcariu</i>	—,20
Carol al XII-lea, Petru cel Mare și țerile noastre, de <i>N. Iorga</i>	1.—
Câteva note despre cronicile și tradiția noastră istorică, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Alte lămuriri despre veacul al XVIII-lea după izvoare apusene. Luarea Basarabiei și Moruzeștii, de <i>N. Iorga</i>	—,40
Răscoala Seimenilor în potruva lui Mateiu Basarab, de <i>N. Iorga</i>	—,30
Cevă de spre ocupațiunea austriacă în anii 1789—1791, de <i>N. Iorga</i>	1.—
Insemnătatea divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renașterii României, de <i>D. A. Sturdza</i>	
— I. Tratatul de Paris din 30 Martie 1856	—,40
— II. Anul 1856	1,20
— III. Anul 1857	1,60
— IV. Lucrările Divanurilor ad-hoc din Iași și București.	1,60
— V. Anul 1858. Căimăcâmia din Moldova a domnilor Ște- fan Catargiu, Vasile Sturdza, Anastasie Panu	1.—
Partea Românilor din Ardeal și Ungaria în cultura românească (influențe și conflicte), de <i>N. Iorga</i>	—,20
Munții Tâmaș și Tămășel, de <i>Ioan Pușcariu</i>	—,20
Dinastia lui Radu Negru Vodă în Ungro-Vlahia (Vlahia Mare) și Dinastia Basarabilor în Oltenia (Vlahia Mică) și în Vlahia Mare, de <i>Dr. Atanasiu M. Marienescu</i>	1.—
» <i>XXXIV.—Desbaterile Academiei în 1911—1912.</i> (<i>Sub presă</i>).	
» <i>XXXIV.—Memoriile Secțiunii Istorice.</i> (<i>Sub presă</i>).	
Breasla Blânarilor din Botoșani, Catastihul și actele ei, de <i>N. Iorga</i>	—,50
Pagini din istoria culturală: I. Privilegiul din 1815 al Târgului- Frumos. — II. Din viața moșnenilor vieri ai ținutului Săcuie- nilor, de <i>N. Iorga</i>	1.—
Insemnătatea divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renașterii României, de <i>Dimitrie A. Sturdza</i>	
— VI. Anul 1858. Adunarea electivă din Iași	1.—
— VII. Anul 1858. Căimăcâmia din Vlahia a domnilor Emanoil Băleanu, Ioan Manu și Ioan A. Filipescu și influența precumpănitoare a Adunării Elective din Iași asupra Adună- rei Elective din București	1,60
Turburări revoluționare în Țara-Românească între anii 1840—1843, de <i>Ioan C. Filitti</i>	1.—
Contribuții la istoria bisericii noastre: I. Despre Mănăstirea Neamțului. — II. Bălinești, de <i>N. Iorga</i>	—,40
O scrisoare din 1679 a Mitropolitului Dosofteiu, de <i>I. Bogdan</i>	—,50
Cetatea Ulmetum. Descoperirile primei campanii de săpături din vara anului 1911, de <i>Vasile Pârvan</i>	5.—
Insemnătatea europeană a realizării definitive a dorințelor rostite de Divanurile ad-hoc în 7/19 și 9/21 Octombrie 1857, de <i>Dimi- trie A. Sturdza</i> , I	—,80
— II.	—,40
— III.	—,70
Nicolae Kretzulescu, 1812—1900—1912, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,20
Gheorghe Asachi ca tipograf și editor — după Catalogul lui din 1847, — de <i>N. Iorga</i>	—,60